

տարօրինակ փայլատակում էին, դա նրանից էր որ իր կեանքի այս նոր ուղու վրայ, իր կրծքին պինդ սեղմած պահում էր իր սիրելի գիրքը՝ Երբեմն, երբեմն, աւելի պինդ էր սեղմում գիրքը սրտին, կարծես վախենալով որ մի գուցէ զրկեն նրան իր Հայրենիքից:

Թարգմ. Աստու

ՔՆՆԵԿԱՅՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԸՑԵՆԱԽՍՈՒԹԻՒՆ

Լեւոն Նանասյանան, «Զաքարիա Չազեցու օրեր», պատմական վէպ (849—889), գինն է 1 ր. 255 երես:

Մեր պատմական վէպերի աղքատիկ շարքի մէջ մտնելու է նաև «Զաքարիա Չազեցու օրերը», որի առաջաբանի մէջ սպրտած երկտողից իմանում ենք, որ այդ վէպը գրուած է հայ գեղջուկի համար, որը «ներողամտութեամբ կը վերաբերուի դէպի մեր (հեղինակի) թերութիւնները»:

Առաջնորդուելով այս տեսակէտից պ. Պանսանասյանը պէտք է ձգտէր՝ իր գրուածքը մատչելի և ղեկըմբռնելի դարձնել գեղջուկ ընթերցողին, այն ինչ 254 երեսների խորդուբորդ նախադասութիւնների երկար շարանը, համեմուած կարճ ու զիւ ածականներով, նորագոյն և նորածին բառերի անտեղի կուտակումով՝ յուսահատութեան չափ ծանրատաղտուկ (հեղինակի սիրած բառն է) կը բերեն նոյն իսկ գրածով ընթերցողին: Իսկ մեր գիւղացին պ. Պանսանասյանի վէպից մի բան քաղելու համար, ձեռքին պէտք է ունենայ մի բառարան՝ մատենադարանական քունջ ու պուճախից հանած ու այստեղ-այնտեղ խցկած անազնաղորդ բառերը հասկանալու համար:

Իբրև նմուշ. սիրասնունդ, սիրատունկ (զաւակս), սեամ, ահագնաղորդ, խուժաղուժ (ժամանակներ), ընդոստախօս, ընդ ունայնապարծ, առաքել (փոխ. ուղարկել), վաղվաղակի, դաւաղրուժ (1), վրդովագին, տոռներով, յուրով, յողորդախօս, յա-

մեցնել (փոխ. ուշացնել), ծանրատաղտուկ, արտաքս, սփածուած, խոկալ և այլն: Դարձուածքներ էլ կան, որոնց իմաստը ըմբռնելու համար պէտք է ուռներէն մտածել, օր. «Մենք փորձել ենք մտնել նրա կուրծքը իբրև ծնողի (Ն. երես)», «Նրա ափերին վխտում էին և ոչխարների հօտերը (,) և եղջուրաւոր կենդանիների նախիրները (,) և արարական նոյնքների ջոկերը, որոնց վրայ գուարճանալու հաճոյքով բռնկուած՝ ցնծում էր Բաղդատ իսլամի զաւակը (Ա. երես)», «Նրա նուազ կազմուածքը և առօրեայ նիստ ու կացը շնչում էին աղէխարշ և սոսկալի անգթութիւններով, որոնց նա անխնայ գործ էր դնում իւրաքանչիւր քայլափոխում դժբաղդ Հայաստանի զաւակների վրայ»:

Նման դարձուածքներով և անբովանդակ համեմատութիւններով լիքն է ամբողջ գիրքը:

Մեր կարծիքով որեւէ գրուածքի արժանիքը ոճի հէնց տեսակէտից՝ հեղինակի իմացած բառերի պաշարը հանդէս բերելու մէջ չի կայանում, ոչ էլ՝ սեթեթ, ճոռմաբան, շաղակրատ և պաթեթիկ նախադասութիւններ թխելով գրողը իր տաղանդը երևան կը հանէ: Ապացոյցի համար վերցնենք Բուդայի և Ատովի, Բուդայի և Սմբատի, Վասակի և Ձազեցու, Վասակի և Մարեմի և միւսների մենախօսութիւնները, թողած այլ մանր կտորներ, որոնք համահաւասար չափով խմորուած են շինծու, ճգնովի դրամատիզմի զառանցանքներով:

Գալով վէպի պատմական լինելուն՝ պէտք է ասել, որ հեղինակը բաւականացել է նրան և նրա հերոսներին պատմական անուններ տալով և պատմական երևոյթներին տարեգրական դասաւորումով: Իսկ 849—889 թ. պատմական անցեալը կապուելով վէպի մէջ իր ժամանակի հասարակական, ընկերավարական, սոցիալական և քաղաքական յարաբերութիւնների հետ՝ չի ենթարկուել օրեկտիւ անալիզի՝ լուսաբանելու այդ երևոյթների կապն ու հոգեբանութիւնը: Միւս կողմից, վերապահելով ժամանակակից գեղջուկի նախահայրերին՝ հայ աշխատաւոր, երկիրը շէնցնող և բարեկարգող, նրա համար արիւն և քրտինք թափող դասակարգին պատիւ դեր՝ հեղինակը աջողութեամբ յարել է մի առանձին շեշտով նշաւակելու իշխանական և կղերական պաշտամունքի տենդենցիան, և այդ՝ այն գեղջուկի համար, որի կենսահայեցողութիւնը տակաւին դեգերում է ստրկական յատկանիշներով:

Մի նկատողութիւն ևս. պ. Սանսանամեանը փոքր ինչ խախտել է գրականական էտիկան, շտապելով հետաքրքրել ընթերցողին իր նկարով, մինչդեռ նա թէ իր իսկական և թէ

կեղծ «Նանգաղէ» (շփոթել Тиф. Лист.-ի աշխատակից Նանգաղէի հետ) անուններով տակաւին միաւորներին է յայտնի: Գրքի գինը եռապատիկ բարձր է արժէքից:

Հ. Ս. Էֆրիկեան, «Պատկերազարդ քննադատիկ բառարան», հատոր առաջին, երկրորդ տպագրութիւն, Վենետիկ, 1903—1905, 6 ռ.:

Այս հոյակապ աշխատութեան առաջին գրքի մասին ժամանակին խօսել ենք: Բնաշխարհիկ բառարանը պիտի բաղկանայ երեք հատորներից, որոնց իւրաքանչիւր բաժնեգինն է 6 ռուբլի: Առաջին հատորի այս մասը պարունակում է անուններ Ա.-ից մինչև Բ. տառով սկսած և բաղկացած 843 երկսիւնակ երեսներից: Դա Հայաստանի աշխարհագրական անունների մի էնցիկլոբեդիա է, որի մէջ ամփոփուած են մինչև այժմ յայտնի բոլոր տեղեկութիւնները: Հ. Ս. Էֆրիկեանի այս ծանր աշխատութիւնը պէտք է համարել Վենետիկեան Մխիթարեանների տուած ամենաօգտակար և ամենակարևոր հրատարակութիւններից մէկը:

Гр. Чалхушьянъ, „Армянскій вопросъ и армянскіе погромы въ Россіи», (Панисламизмъ), Посвящается незабвенной памяти Г. А. Джаншиева, цѣна 20 коп.

Շատ ժամանակին է լոյս տեսնում յիշեալ գիրքը որ տալիս է լիակատար գաղափար հայկական հարցի մասին Ռուսաստանում և աշխատում է բացատրել ջարդերի պատճառները: Հայերի մասին ամեն տեսակ զրպարտութիւններ տարածողները այնքան շատ են եղել, որ ոռւ հասարակութեան մէջ ստեղծուել են ամենավայրենի կարծիքներ մեր մասին. ջրել այդ բոլոր ստերն ու զրպարտութիւնները և տալ հայերի մասին ճիշտ գաղափար փորձեց երջանկայիշատակ Զանդեանը: Նրա մահից յետոյ չպէտք էր սկսած գործը թաղել, և ահա պ. Գր. Զախուշեանը իր այս բրոշյւրով շարունակում է տաղանդաւոր հրապարակախօսի գործը: Ցանկալի է որ այս գրքոյկը տարածուի ոռւս հասարակութեան բոլոր խաւերում:

Ա. Օսիպով՝ «Մի ամիս Է. Պօլտուան, Թարգմ. Ե. Զ. Նալբանդեանի, 1905, Ալեքսանդրապոլ 20 կ.:

Պ. Ա. Օսիպով՝ մի ոռւս թերթի թղթակից, 1896-ի հայ-